

Palokin koskien ennallistamishanke ja jatkotoimenpiteistä sopiminen

Kunnanhallitus 05.09.2022 § 165

Valmistelija

kunnanjohtaja Maarika Kasonen, Kermanrannantie 7, 79700 HEINÄVESI, puh. 040-5505811, email: maarika.kasonen@heinavesi.fi

Heinäveden ja Tuusniemen kunnat sekä Etelä-Savon maakuntaliitto teettivät vuonna 2012 Palokin koskialueiden intressivertailun 2012 (Apajax Oy, Maveplan Oy). Jarmo Pautamon, Erkki Erkinaron ja Hannu Alatalon laatimassa raportissa on seikkaperäisesti kuvattu Palokin tarjoamat mahdollisuudet ja sen ennallistamisen vaihtoehdot sekä toteuttamiseen, ennen muuta rahoitukseen liittyvät haasteet. Raportin jälkeen kuntien ja Etelä-Savon maakuntaliiton sekä PKS:n ja kalatalousviranomaisen työryhmä koetti viedä hanketta eteenpäin mutta työ hiipui vailla konkreettisia tuloksia. Kansalaistoiminta sen sijaan on jatkunut Palokin koskien vapauttamiseksi (kts. Fb-ryhmä Palokin kosket vapaaksi).

Raportti sisälsi kolme eri kalatievaihtoehtoa sekä neljäntenä mahdollisuuden jatkaa voimatuotantoa samalla kun luonnonuoma palautetaan jakamalla Juojärven vesi koskien ja voimalan kesken. Kalatievaihtoehdoista kiinnostavimmaksi, varsinkin taimenen kannalta, osoittautui Nälönjoki-Honkajoki-laajennus.

Vaelluskalojen luontaisten kutualueiden palauttaminen ja nousureittien ennallistaminen on aivan viime vuosina saanut yhä suuremman painoarvon sekä valtiollisella tasolla, kansalaismielipiteessä että kuntien ja maakuntien strategioissa ja toimenpiteissä. Myös EU:n vesipuitedirektiivi sekä rahoitusvälineet tukevat osaltaan tätä kehityssuuntaa.

Pelkästään istutusten varassa oleva Saimaan järvilohi luokitellaan äärimmäisen uhanalaiseksi ja Vuoksen vesistön järvitaimenkin erittäin uhanalaiseksi. Niiden kantojen elvyttämiseksi on laadittu useita strategioita. Tuoreimmassa 2018 julkaistussa Vuoksen vesistöalueen järvitaimenkantojen toimenpideohjelmassa (MMM, Raportteja 60/2018) Juojärven reitti on yksi kärkikohde, sillä Palokin koskialueet voisivat tarjota jopa 26 ha uutta poikastuotantoaluetta.

Palokin koskien ennallistamishankern saaminen liikkeelle olisi tärkeä koko Itä-Suomelle. Siitä hyötyisivät Heinäveden ja Tuusniemen ohella ja lisäksi kaikki Vuoksen vesistön neljä maakuntaa Vaikkojoelta ja Juojärveltä aina eteläisen Suur-Saimaan selille saakka.

Heinäveden ja Tuusniemen kunta päättivät tilata huhtikuussa 2021 Palokin koskien ennallistamishankkeen selvityksen Hiitolanjoen Voima Oy, c/o Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiöltä. Vastuullisena konsulttina, Palokin hankkeen selvityshenkilönä toimii maakuntaneuvos Matti Viialainen, joka toimi vuosina 2007-2020 Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakuntajohtajana. Etelä-Savon tehtävässään hän oli käynnistämässä Palokkiin liittyviä selvityshankkeita ja on seurannut tiiviisti Palokin vaiheita sittemmin myös Etelä-Karjalassa ja osallistuessaan Saimaan kalatalousalueiden yhteistyöhön.

Keskeisenä reunaehtona selvitystyössä ja suosituksissa on, ettei PKS:n toiminta ja kyky tuottaa omistaja-arvoa kunnille vaarannu ja että pääosa hankkeen tarvitsemasta rahoituksesta tulisi valtiolta ja EU-ohjelmista sekä

yksityisiltä yrityksiltä ja/tai lahjoittajilta, jotta kuntien omarahoitusosuus ei ylitä niiden kantokykyä.

Selvitystyön ohjausryhmä on kokoontui viisi kertaa. Siihen ovat kuuluneet puheenjohtajana ja sihteerinä kunnanjohtaja Maarika Kasonen Heinävedeltä, kunnanjohtaja Timo Kiviluoma Tuusniemeltä, Mervi Hokka ja Anna Vauhkonen Heinävedeltä sekä Heimo Räsänen ja Auvo Hirvonen Tuusniemeltä, Heinäveden tekninen johtaja Jyrki Tiippana, Timo Turunen Pohjois-Karjalan Ely-keskuksesta, Ossi Piironen Palokin kylän sekä Hanna Ollikainen Hiitolanjoen Voima Oy:n edustajana.

Yhteenvetona selvitysmiehen raportista voidaan todeta, ettei Palokin koskille selvitysmiehen raportissa olevia toimenpiteitä voida toteuttaa kuntien rahoituksen pohjalta, ottaen huomioon kuntien talouden tiukka tilanne. Järvitaimenen ja -lohen nousemisen mahdollistaminen Palokissa edellyttää valtion rahoituksella tehtävää tarkempaa selvitystä ja suunnittelua, esimerkiksi Nousu-ohjelman varoista. Palokin koskiin haettavassa ratkaisussa järvitaimenen ja -lohen nousun mahdollistamiseksi, keskinen rooli on Palokin voimalaitoksen omistavalla Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:llä. Kunta yhtiön osakkaana katsoo, että järvitaimenen ja -lohen nousun mahdollistavassa ratkaisussa tulee ottaa sähköyhtiön liiketoiminta huomioon. Kunnan näkemyksen mukaan tehtävässä ratkaisussa on tärkeää huomioida myös Suomen huoltovarmuusnäkökulma sähköntuotannossa.

Esittelijä	Kunnanjohtaja
Päätösehdotus	Päätösehdotus annetaan kokouksessa
Päätösehdotus	Kunnanhallitus merkitsee tietoonsa saatetuksi liitteenä olevan selvitysmiehen selvitysraportin tiivistelmän. Kunnanhallitus linjaa kunnan kantana, että järvitaimenen ja -lohen nousun Palokissa mahdollistamiseksi tarvittavien toimenpiteiden jatkoselvitys ja toteuttamistoimenpiteet tulee tehdä valtion varoista. Totutustoimenpiteiden suunnittelussa ja valinnassa tulee ottaa huomioon Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n liiketoimintaa sekä huomioon myös Suomen huoltovarmuusnäkökulma sähkön osalta.
Päätös	Hyväksyttiin päätösehdotus.

Kunnanhallitus 25.09.2023 § 159
106/00.04.02/2021

Valmistelija Kunnanjohtaja Maarika Kasonen, Kermanrannantie 7, 79700 HEINÄVESI,
puh. 040-5505811, email: maarika.kasonen@heinavesi.fi

Syksyllä 2022 maa- ja metsätalousministeriö esitti, että Pohjois-Savon ELY-keskus käynnistää selvitystyön yhteistyössä Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen kanssa Palokin koskireitin ja vesivoimalaitoksen kalatalousratkaisuihin kytkeytyvistä kehittämismahdollisuuksista. Työssä tulisi huomioida erityisesti eri vaihtoehtojen kustannushyötynäkökulmat sekä vesilain mukaisten prosessien vaatimukset ja edellytykset. Selvitystyössä on otettu huomioon asiasta tehty aikaisemmat selvitykset. Lisäksi on hyödynnetty useita eri alojen asiantuntijoiden laatimia erillisselvityksiä.

Selvitys ohessa: https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/50927811/Palokkiselvitys_VN_26781_2022_16052023.pdf/effa1984-0879-844f-79cf-11ea77035c36?t=1684317051688

Selvityksessä tarkastelut on jaoteltu neljään eri vaihtoehtoon: 1) Nollavaihtoehto, 2) Nälönvirta-malli, jossa vesivoimantuotanto jatkuu, avataan nousuyhteys ja rakennetaan vaelluskalojen lisääntymisalueita, 3) Hybridivaihtoehdot sekä 4) Palokin voimalaitos lakkautetaan ja kosket kunnostetaan.

Alustavan koskien kunnostussuunnitelman mukaan Palokin koskireitille olisi mahdollista kunnostaa noin 26 ha koskialueita lohikalojen lisääntymis- ja poikastuotantoon soveltuvaa aluetta. Vaelluskalojen poikastuotannoksi arvioitiin noin 8 000–32 000 kpl/v, kun kunnostustoimenpiteet optimoidaan koko alueelle. Nälönvirran vaihtoehdossa ohitusuomaan saataisiin noin 2,4 hehtaaria poikastuotantoon soveltuvia alueita ja lohikalojen vaelluspoikastuotannoksi arvioitiin noin 1500–1800 vaelluspoikasta vuodessa.

Työssä arvioitiin myös Palokin voimalaitoksen merkitystä sähköverkon toiminnan ja säätösähkömarkkinoiden kannalta. AFRY:n tekemän osaselvityksen arvion mukaan Palokin voimalaitoksen merkitys sähkömarkkinoilla on marginaalinen. Säätösähkömarkkinoilla vesivoiman rooli tulee arvion mukaan säilymään tärkeänä, mutta Palokin voimalaitoksen ei katsottu teholtaan pienenä voimalaitoksena olevan kuitenkaan korvaamaton. Huoltovarmuuskeskus arvioi Palokin voimalaitosta koskevassa lausunnossaan, että säätökykyinen vesivoiman tuotanto on edelleen avainasemassa sähkön toimitus- ja huoltovarmuuden turvaamisessa.

Palokinkoskien entisöinnin lisäarvo matkailulle selvityksessä laskettiin kahden skenaarion mukaan. Kalastusmatkailuun perustuvan tulon alueelle laskettiin olevan 330 000 euroa vuodessa edellyttäen, että vaelluskalakannat elpyvät siihen tilaan, että koskikalastus voidaan järjestää. Toisessa skenaariossa laajaan virkistyskäyttöön perustuva matkailu sisältäisi monipuolisia liikuntaan, luontoon ja virkistäytymiseen kohdistuvia aktiviteetteja. Laaja matkailukäyttö edellyttäisi alueen kaavoittamista, suunnitelmallista ja omistukseen perustuvaa rakentamista. 50 petipaikkaa tuottaisi noin 650 000 euroa ja 150 petipaikkaa noin 1 950 000 euroa vuodessa.

Selvityksessä on esitetty, että valtio ottaisi vahvan vastuun padon purkua ja koskien kunnostamista koskevan hankkeen edistämisessä yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Viime vuosikymmenien kuluessa valtion linjaksi on vakiintunut se, että ainakaan valtion vesitalousviranomaisen (ELY-keskus) ei voi olla vesitaloudellisten hankkeiden vesitalousluvan hakijana sellaisissa tapauksissa, joissa hyötyjänä ei suoraan ole valtio. Metsähallitus on toiminut vesitaloudellisten lupien hakijana ja hankevastaavana omistamallaan alueilla. Metsähallitus omistaa runsaasti maa-alueita Palokin ja Karvionkosken alueella. Lisäksi Metsähallitus on suuri vesialueen omistaja Heinävedenreitillä. Metsähallituksella on monipuolinen hankeosaaminen retkeily-, luonnonsuojelu-, ympäristö- ja kalataloushankkeissa, mitkä puoltavat Metsähallituksen vahvaa roolia alueen kehittämisessä. Toimijana voisi olla hanketta varten perustettava osakeyhtiö tai muu vesioikeudellinen yhteisö.

Palokin vesivoimalaitoksen omistajalla ja vesitalouslupien haltijalla Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:llä on keskeinen rooli toimijana eri vaihtoehdoissa. Kaikissa ratkaisuissa ensisijaista on edetä neuvotteluin ja vapaaehtoisin toimin.

Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu virtavesien osalta seuraavaa:

Hallitus parantaa vaelluskalojen elinolosuhteita muun muassa ennallistamalla virtavesiä. NOUSU-ohjelmaa jatketaan ja kehitetään. Vähämerkityksellisiä vesivoimaloita puretaan ja vesistöjä palautetaan luonnontilaan. Nykyaikaiset kalatalousvelvoitteet toteutetaan myös pienten patojen osalta. Hallitus päivittää vesilakia siten, että vanhojen vesilupien päivityksen lisäksi niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan asettaa kalatalousvelvoitteita. Hallitus vastaa vesipuidedirektiivin vaatimuksiin kansallisella lainsäädännöllä. Hallitus sujuvoittaa kalatiehankkeiden etenemistä sekä mahdollistaa kokeiluja ja pilotoiteja vesistöissä. Yhteistoiminnassa alueen toimijoiden kanssa hallitus edistää Heinäveden Palokin koskien ennallistamista uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseksi. Samalla edistetään alueen kestävä matkailua. Hallitus jatkaa vesiensuojelun tehostamisohjelmaa.

Palokin koskien ennallistamista koskeva hallitusohjelmakirjaus on vahva viesti hallitukselta virtavesien ja vaelluskalojen puolesta. Hallitusohjelmaan on varattu ko. hankkeeseen 20 miljoonaa euroa. Ratkaisut vaativat myös muuta ulkopuolista rahoitusta esim. yksityisiltä ja kansainvälisiltä tahoilta. Kunnan näkemyksen mukaan tulevissa ratkaisuissa haetaan yhteistyössä vaihtoehtoa, jossa korvaustason täytyy olla sellainen, että se on PKS:n ja sen omistajakuntien kannalta kohtuullinen ja hyväksyttävissä.

Heinäveden kunta näkeekin sähköyhtiön omistajana, että yhtiön tulisi edetä tulevaisuudessa hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti ja aloittaa neuvottelut maa- ja metsätalousministeriön kanssa Palokin ennallistamisen etenemiseksi.

Esittelijä

Kunnanjohtaja

Päätösehdotus

Kunnanhallitus päättää

1) evästää Pohjois-Karjalan sähkö Oy:n ja Pohjois-Karjalan Energiaholding Oy:n yhtiökokousedustajansa vaikuttamaan tulevissa yhtiökokouksissa Palokin koskien ennallistamisen puolesta.

2) edellyttää että yhtiö lähtee maa- ja metsätalousministeriön kanssa neuvottelemaan Palokin koskien ennallistamisesta.

3) antaa asian valtuustolle tiedoksi

Päätös

Hyväksyttiin päätösehdotus.